

UDC 327

DEVELOPMENT TRENDS OF COOPERATION IN THE FIELD OF HIGHER EDUCATION BETWEEN CHINA AND THE EU

O. Kukalets

Postgraduate Student

National University of “Ostroh Academy”

2, Seminarska str., Ostroh, Rivne region, 35800, Ukraine

oksana.kukalets@oa.edu.ua

One of the contemporary goals of China is the development of innovations that can be achieved with the help of education. In particular, in recent decades, cooperation between China and the EU in the field of higher education has evolved. In this regard, the purpose of this article is to trace collaboration in the field of higher education between the EU and China as an example of soft power development of the latter. Firstly, factors that shape cooperation in the field of higher education are analyzed. Secondly, opportunities in the advancement of student mobility are discussed. Thirdly, existing challenges related to collaboration in higher education are evaluated.

The research reveals that China invests significant resources in the development of higher education, supporting education programs on national, local, and university levels. These programs vary from short-term summer schools to the full coverage of the PhD programs. The main motivations to pursue international education are to gain international experience, meet people from other environments, and gain the education of the international level. The analysis of the expectations of the EU states and interests of China demonstrates that there is a significant foundation for the development of bilateral collaboration. In general, Germany, Great Britain, Netherlands and France are the most popular destinations among the Chinese students. Among potential opportunities in the development of cooperation in the field of higher education are the growing popularity of Europe as an education center, the personal development, internationalization of education and the establishment of scientific ties. Moreover, it also leads to the strengthening of bilateral relations, implementation of soft power and public diplomacy, political and economic cooperation. At the same time, the potential challenges are flaws in organizational issues, lack of strategic vision from the European side, attempts to control the education process from the Chinese side, the influence of Chinese Students and Scholars Association as well as inconsistency between expectations and actual results of the cooperation.

Key words: European Union, China, higher education, student mobility, innovations.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СПІВПРАЦІ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ МІЖ КИТАЄМ ТА ЄС

О. Є. Кукалець

Однією із сучасних цілей Китаю є розвиток інновацій, що може бути досягнуто за допомогою освіти. Протягом останніх десятиріч співпраця між Китаєм та ЄС у галузі вищої освіти суттєво розвинулась. Як наслідок, мета цієї статті – прослідкувати співпрацю у галузі вищої освіти між ЄС та Китаєм як приклад розвитку «м'якої сили» останнього. По-перше, проаналізовані чинники, які визначають співпрацю у галузі вищої освіти. По-друге, розглянуті наявні можливості у розвитку студентської мобільності. По-третє, оцінені наявні виклики, пов'язані співпрацею в галузі вищої освіти.

Дослідження демонструє, що Китай інвестував значні ресурси у розвиток вищої освіти, підтримуючи освітні програми на національному, локальному та університетському рівнях. Ці програми варіюються від короткотермінових літніх шкіл до повного покриття вартості навчання на аспірантських програмах. Основними мотивами здобуття міжнародної освіти є здобуття міжнародного досвіду, зустріч з людьми з іншого середовища та здобуття освіти міжнародного рівня. Аналіз очікувань європейських країн та інтересів Китаю демонструє наявність суттєвої основи для розвитку двосторонньої співпраці. Загалом, Німеччина, Великобританія, Нідерланди та Франція є найбільш популярними країнами для здобуття вищої освіти серед китайських студентів. Серед наявних потенційних можливостей у розвитку співпраці у галузі вищої освіти є зростаюча популярність Європи як освітнього центру, особистісний розвиток, інтернаціоналізація освіти та налагодження наукових зв'язків. Крім того, вона також веде до покращення двосторонніх відносин, імплементації «м'якої сили» та публічної дипломатії, політичної та економічної співпраці. Одночасно потенційними викликами є прорахунки в організаційних питаннях, нестача стратегічного бачення з європейської сторони, спроби контролю освітнього процесу з китайської сторони, вплив Асоціації китайських студентів та науковців, а також невідповідність між очікуванням та наявними результатами співпраці.

Ключові слова: Європейський Союз, Китай, вища освіта, студентська мобільність, інновації.

Із початком ХХІ століття уряд Китаю докладає значних зусиль для перетворення країни зі світового виробника товарів у лідера інновацій. Інвестиції у вищу освіту та новітні технології поступово зростали протягом останніх десятиліть. Як наслідок, Китайська Народна Республіка (КНР) стала першою країною за кількістю надрукованих наукових статей та другою країною за кількістю поданих заявок на патенти згідно з даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності [D'Hooghe et al. 2018, 1]. Незважаючи на те, що якість цієї діяльності є загалом нижчою у порівнянні з країнами Заходу, очікується, що Китай зрівняється у відповідних показниках у майбутньому. Крім того, КНР посідає друге місце після США за розміром бюджету, спрямованого на дослідження, а також друге місце за кількістю науковців після ЄС. Згідно з Європейським інноваційним таблом, ЄС зберігає першість у галузі науки та технологій, однак Китай розвивається у цій галузі у сім разів швидше [D'Hooghe et al. 2018, 1].

Одночасно з розвитком науки всередині країни КНР інвестує в розвиток міжнародної наукової співпраці. Усвідомлюючи потенціал співпраці, запропонованої Китаєм, багато країн та наукових установ охоче беруть участь в обміні студентами. Вони також сприяють запровадженню спільних освітніх та до-

слідницьких проектів та програм, відкриттю Інститутів Конфуція та спільних установ. Загалом Китай орієнтується на співпрацю у галузі освіти і науки з такими країнами, як-от США, Великобританія, Австралія та Нова Зеландія. Незважаючи на те, що європейські країни не є пріоритетними у цій галузі, вони є частиною китайської стратегії з розвитку інновацій. Крім того, зважаючи на розбудову ініціативи «Пояс і шлях», роль Європи поступово зростає. Більше того, через погіршення відносин з США, КНР шукає інших партнерів для співпраці [D'Hooghe et al. 2018, 2].

Китай є першою країною у світі за кількістю китайських студентів, які навчаються за кордоном. Згідно з даними Міністерства освіти КНР, у 2017 р. 608,400 китайських студентів залишили країну, щоб навчатися за кордоном, що на 11% більше в порівнянні з 2016 р. Загалом у 2017 р. 1,454,100 студентів навчалися у вищих навчальних закладах поза межами Китаю. Китайські студенти складають найбільшу пропорцію серед іноземних студентів у ЄС. Так, станом на 2015 р. 11% усіх студентів, які навчаються у ВНЗ ЄС, були китайцями. Найбільше китайських студентів навчається в Великобританії, Німеччині та Франції [D'Hooghe et al. 2018, 4].

Співробітництво у галузі вищої освіти та наукових досліджень у Китаї здійснюється відповідно до урядової стратегії, спрямованої на формування наукової та освітньої бази світового рівня, що слугує більш ширшій меті КНР з досягнення стабільного розвитку базованого на інноваціях [D'Hooghe et al. 2018, 5]. Поряд із цим співпраця у цій галузі має не лише низку переваг, а й також включає певні ризики та виклики.

Колектив авторів на чолі з С. Беннер проаналізували співпрацю КНР та Європи у галузі вищої освіти. Так, основну увагу у дослідженні було приділено виокремленню ключових інструментів впливу Китаю у галузі освіти в Європі. Наприклад, дослідники виділили два ключових інструменти впливу: інвестиції і формування навчальних програм, а також мобілізація студентських організацій для тиску на університети [Benner et al. 2018]. Загалом це дослідження робить суттєвий внесок у формування розуміння наявних викликів, пов'язаних із розвитком співпраці у галузі вищої освіти між КНР та Європою.

Г. Чжен та Ю. Цай досліджують європейсько-китайську співпрацю у галузі аспірантських студій з позиції їхнього історичного розвитку та майбутніх викликів. Науковці оцінюють перехід китайської системи освіти від радянської моделі до західної. Г. Чжен та Ю. Цай наголошують на тому, що починаючи з 1980-х рр. та протягом декількох десятиліть КНР змогла розвинути власну систему вищої освіти [Zheng and Cai 2018, 335]. Поряд із цим дослідники наголошують на тому, що все ще залишилася низка проблемних питань, які негативно впливають на співпрацю. Наприклад, існує невідповідність між очікуванням від міжнародної співпраці та її практичною стороною [Zheng and Cai 2018]. Науковці зробили суттєвий вклад в дослідження співпраці між КНР та Європою на рівні аспірантських студій.

Ю. Цай проаналізував європейсько-китайську співпрацю на прикладі програми «Erasmus Mundus». Науковець дослідив переваги і виклики співробітництва у галузі вищої освіти між КНР та Європою. Суттєвим внеском дослідника є те, що він запропонував порівняльну таблицю співвідношення очікувань ЄС та китайських інтересів стосовно співпраці у галузі вищої освіти. Ю. Цай робить висновок про те, що такі програми, як «Erasmus Mundus», сприяють посиленню міжлюдських контактів та покращують збалансованість співпраці

у галузі вищої освіти ЄС та КНР [Cai 2013, 100]. Загалом, ця праця робить суттєвий внесок для розуміння європейсько-китайської співпраці в галузі вищої освіти на прикладі конкретної програми.

Незважаючи на наявність вищезгаданих досліджень, які розкривають тему співпраці КНР та Європи у галузі вищої освіти, питання студентської мобільності у рамках цього співробітництва розкрито мало. Як наслідок, мета цієї статті – комплексно проаналізувати співпрацю Китаю та Європи у галузі вищої освіти на прикладі студентської мобільності. Крім того, окрему увагу буде приділено аналізу наявних та потенційних можливостей та викликів цієї співпраці. Ця стаття – міждисциплінарне дослідження, базоване на поєднанні історії, міжнародних відносин та політології. Дослідження застосовує якісні методи дослідження шляхом аналізу наявної літератури із цієї тематики. Так, було проаналізовано низку наукових статей та книг, які розкривають тему співпраці у галузі вищої освіти та студентської мобільності.

Чинники розвитку співпраці у галузі вищої освіти між КНР і ЄС

Уряд Китаю інвестує в розвиток вищої освіти та досліджень. У 2017 р. КНР витратила близько 157 млрд. дол. США на вищу освіту. У країні є багато програм, які підтримують студентські обміни на національному, місцевому та університетському рівнях. Ці програми варіюються між короткостроковими літніми школами до повноцінного покриття аспірантської програми. На національному рівні China Scholarship Council, який підконтрольний Міністерству освіти, відповідальний за відправлення китайських студентів для навчання за кордон. Між 2008 та 2014 рр. близько 41,000 китайських студентів отримали грант на здобуття доктора філософії за кордоном чи участі у 1-2 річних навчальних програмах [D'Hooghe et al. 2018, 16]. Серед країн-лідерів із прийому китайських студентів були Німеччина (3,998), Великобританія (3,884), Франція (2,194) та Нідерланди (1,607) [D'Hooghe et al. 2018, 16]. Поряд із цим більшість студентів самостійно покривають власне навчання за кордоном. Наприклад, у 2017 р. більше 600,000 студентів навчалися за кордоном за власний кошт [D'Hooghe et al. 2018, 17].

Мотивацією для навчання за кордоном є прагнення отримати новий досвід, зустріти людей з іншого середовища та здобути освіту світового рівня [Soysal 2018, 3]. Виокремлюють фактори, які впливають на вибір ВНЗ китайськими студентами, які планують навчатися за кордоном. Престиж університету є найбільш вагомим чинником, який визначає вибір навчального закладу. Інший суттєвий фактор – можливість соціального та культурного розвитку студента. Поряд із цим вартість навчання та маркетингові стратегії навчальних закладів відіграють другорядну роль у виборі місця навчання [Sebolla-Boado et al. 2019, 376]. Крім того, іншим фактором, який суттєво впливає на зростання популярності європейських університетів, є те, що навчання в Європі є більш доступним у порівнянні з США. Так, окремі університети не потребують оплати за навчання чи навчання є недорогим. Крім того, для того щоб збільшити кількість китайських студентів, окремі європейські університети спростили візовий процес, скоротивши період екзаменування [Fu 2019].

Інший чинник, який сприяє розвитку співпраці у галузі вищої освіти та студентської мобільності, є пов'язаність очікувань ЄС та інтересів КНР з інтернаціоналізації вищої освіти (див. Таблиця 1). Проаналізувавши дані, наведені Ю. Цай, можна зробити висновок про те, що очікування європейських країн та інтереси Китаю у розвитку вищої освіти та співпраці у цій галузі співпадають. Як наслідок, ця взаємозалежність створює основу для розвитку співпраці.

Таблиця 1

**Очікування ЄС та інтереси КНР в інтернаціоналізації вищої освіти
[Cai 2013, 99]**

Очікування ЄС	Інтереси Китаю
Набір більшої кількості китайських студентів для навчання в Європі	Заохочення більшої кількості китайських студентів навчатися за кордоном
Експорт навчальних програм та послуг у Китай	Відповідь на зростаючий попит на вищу освіту, покращуючи якість іноземної освіти
Розвиток освітньої та дослідницької співпраці з вищими навчальними закладами Китаю	Покращення міжнародної репутації та конкурентоздатності через співпрацю з (престижними) іноземними вищими навчальними закладами
Відправлення більше європейських студентів для навчання у вищих навчальних закладах Китаю	Залучення більшої кількості міжнародних студентів навчатися у Китаї

Серед європейських країн, які приймають китайських студентів, найпопулярнішою є Великобританія. У 2016–2017 рр. китайські студенти склали одну третю усіх студентів не з країн ЄС, які навчалися у цій країні [Fu 2019, 5]. Більшість студентів, які навчаються у Великобританії, спеціалізуються на вивченні бізнесу та економіці [Soysal 2018, 5]. Друга за популярністю країна – Німеччина. У 2018 р. 32,368 китайських студентів навчалися у Німеччині. Популярність цієї країни спричинена попитом на високі технології в індустріальному секторі, а також хорошою базою для підготовки інженерів [Fu 2019, 5]. Як наслідок, більш популярними предметами у Німеччині серед китайських студентів є точні науки, як-от природничі та технічні науки, інженерія та математика [Soysal 2018, 5]. Близько 28,000 китайських студентів навчалось у Франції у 2017 р., що зробило Китай другим найбільшим освітнім партнером країни. Інша популярна країна – Нідерланди, у якій навчалось близько 4500 китайських студентів у 2017–2018 рр., будучи другою найбільшою групою студентів [Fu 2019, 6].

Пропорція студентів, які навчаються на бакалавраті, значно менша за тих, хто здобувають ступінь магістра чи доктора філософії [D’Hooghe et al. 2018, 16]. Так, приблизно двох третіх від китайських студентів у Великобританії та Німеччині здобувають звання магістра. Ті ж студенти, які навчаються на бакалавраті, зазначають, що вони планують продовжити навчання у тих іноземних країнах, в яких вони навчаються [Soysal 2018, 3]. У 2016 р. China Scholarship Council фінансово підтримала 3,085 студентів, які навчалися на аспірантурі за кордоном. Крім того, 5,582 студентів отримали гранти на дослідницькі візити у рамках їхніх досліджень. Найбільш популярними європейськими країнами для здобуття доктора філософії є Німеччина, Великобританія, Нідерланди та Франція [Jiang and Shen 2019, 183].

Партнерські угоди з китайськими ВНЗ можуть зав’язатися як наслідок особистих контактів, які переростають в офіційну співпрацю. Більшість угод стосуються обміну студентами, особливо на рівні магістерських та докторських студій. У такого роду співпраці існує суттєвий дисбаланс між кількістю студентів за обміном зі значною кількісною перевагою китайських студентів, які навчаються у Європі. Однією із причин такої невідповідності є необхідність викладання навчальних дисциплін англійською мовою та взаємне визнання залікових кредитів, що є значно простішим для китайської сторони. Зважаю-

чи на таку невідповідність, окремі університети Європи обмежують кількість китайських студентів [Bekkers et al. 2019, 16].

Загалом, національні стратегічні цілі у галузі освіти часто проігноровані на рівні університетів, особливо за відсутності фінансової допомоги зі сторони уряду. Як наслідок, високопосадовці з європейських країн мають загальне уявлення про рівень співпраці між ЄС та КНР у галузі вищої освіти. Співпраця на рівні університетів сфокусована на рекрутингу талантів, обмінах студентами та викладачами та спільних дослідницьких проектах. Для деяких європейських ВНЗ китайські студенти, які навчаються на платній формі навчання, роблять суттєвий вклад у прибуток університету. Поряд із цим більшість європейських університетів не мають спеціальних політик для рекрутингу потенційних китайських студентів [D'Hooghe et al. 2018, 15].

Незважаючи на те, що Китай підтримує співпрацю між китайськими та іноземними вищими навчальними закладами шляхом відкриття відділень, лабораторій, та установ в КНР, китайський уряд з особливою увагою відноситься до відбору навчальних закладів для співпраці. Починаючи з 2015 р., Китай припинив реалізацію проектів, які мали на меті відкриття у Китаї університетів зі спільним фінансуванням китайської сторони та іноземного донора [D'Hooghe et al. 2018, 7]. Останній приклад співпраці подібного роду – спільний проект між університетом Гронінгена (Нідерланди) та Китайським сільськогосподарським університетом (Яньтай, провінція Шаньдун). У липні 2018 р. китайська сторона прийняла рішення про закриття 5 спільних установ, понад 200 спільних навчальних програм з іноземними партнерами, посиляючись на їхню низьку якість, незначну кількість студентів, які навчалися за відповідними програмами та неефективне управління фінансами [D'Hooghe et al. 2018, 7]. Поряд із цим відбувається зростання присутності китайських університетів за кордоном. Починаючи з 2016 р. почала зростати співпраця між китайськими та європейськими ВНЗ. Наприклад, у 2016 р. Пекінський педагогічний університет та Кардіфський університет (Великобританія) відкрили спільний коледж. У 2017 Пекінський університет повідомив про відкриття представництва HSBC Business School в Оксфордському університеті [D'Hooghe et al. 2018].

Поряд із цим Європейська комісія розвиває співпрацю з КНР у рамках декількох програм, як-от проект «Innovative Training Network» у рамках наукових стипендій Дії Марії Склодовської-Кюрі, проект «COFUND» та стипендіальна програма «Erasmus Mundus». Протягом 2012–2016 рр. близько 5,000 китайських студентів та науковців відвідали ЄС та 2,000 європейських студентів та науковців побували в КНР у рамках європейських програм мобільності. Одночасно більше 200 європейських студентів отримали урядові стипендії Китаю для навчання в китайських університетах [Cai 2019, 169]. Бюджет програми «Erasmus Mundus», який витрачається на співпрацю з КНР, найбільший у Азії, що дозволило реалізувати студентську мобільність понад 2,500 студентів та викладачів протягом 2015–2017 рр. [Fu 2019, 4]. У 2018 р. 641 китайських студентів та науковців навчалися в Європі, а 452 європейських студентів та викладачів навчалися в КНР за програмою «Erasmus+» [European Commission 2018]. Крім того, Китай є третім найбільшим отримувачем фінансування з програми «Erasmus Mundus Joint Master Degrees» протягом 2014–2017 рр. [Fu 2019, 4]. Протягом 2014–2018 рр. було загалом відібрано 153 стипендій для участі у цій програмі. За програмою «Erasmus Mundus Master Scholarships» протягом 2014–2018 р. 234 стипендій було отримано китайськими студентами [European Commission, 2018].

Можливості у налагодженні студентської мобільності між КНР та ЄС

Протягом останніх років все більше китайських студентів розглядають Європу як можливий варіант здобуття вищої освіти. Якщо раніше більшою популярністю серед них користувалися США, то погіршення візового режиму, викликане торговельною війною між країнами, негативно вплинуло на можливість здобувати вищу освіту там [Yirong et al. 2019]. Відповідно до даних China Scholarship Council, у 2018 р. близько 10,300 студентів, які отримали урядову стипендію Китаю для навчання за кордоном, відмінили власні поїздки у зв'язку з візовими обмеженнями. Одночасно зростає кількість студентів, які навчаються у Європі. У 2015 р. більше 303,000 китайських студентів навчалися в ЄС, що склало 24% усіх китайських студентів, які навчаються за кордоном, що також відобразило зростання на 7.5% у порівнянні з 2014 р. [Yirong et al. 2019]. Станом на 2017 р., маючи 8 млн. студентів-випускників, Китай є джерелом іноземних академічних талантів. Як наслідок багато ВНЗ Європи охоче приймають китайських студентів. Набір китайських студентів є особливо актуальним на прикладні науки, зважаючи на зменшення кількості європейських студентів на цих спеціальностях [D'Hooghe et al. 2018, 23]. Як наслідок, співпраця між європейськими країнами та Китаєм має значний потенціал у зв'язку з погіршення американсько-китайських відносин та зростанням кількості китайських студентів, які прагнуть навчатися за кордоном.

Студентська мобільність має багато позитивних наслідків на індивідуальному, національному та глобальному рівнях. На індивідуальному рівні навчання за кордоном сприяє інтелектуальному розвитку та розвитку креативного мислення, покращуючи навички спілкування. На національному рівні міжнародна мобільність веде до інтернаціоналізації освіти та багатосторонньої співпраці. У контексті глобалізації студентська мобільність посилює двосторонні відносини між країнами, популяризує співпрацю та посилює взаєморозуміння між різними культурами [Fu 2019, 7].

Інтернаціоналізація вищої освіти є важливою складовою частиною з реалізації геополітичного впливу. Студентська мобільність впливає на політику, економіку, соціальні відносини, науку та культуру, будучи важливою складовою «м'якої сили» країни. Так, студенти можуть слугувати каналом того, як нація репрезентує себе та доносити її основні цінності. Наприклад, китайські студенти є носіями культури Китаю, спілкуючись з європейськими студентами вони заохочують їх до вивчення іноземної країни, що сприяє формуванню взаєморозумінню та поваги. Як наслідок, у політичному аспекті, студентська мобільність допомагає розвитку «м'якої сили» Китаю, сприяючи академічному партнерству та культурному обміну [Fu 2019, 7].

Протягом останніх років відбувався розвиток тактик, спрямованих на використання китайських спільнот за кордоном, з особливою увагою на студентах, з метою реалізації ширшої стратегії з публічної дипломатії. Безпосередня відповідальність за здійснення цих заходів лежить на Офісу китайських закордонних справ Державної ради КНР. Ця організація прагне перетворення китайців, які перебувають за кордоном, на «послів серед людей», які підтримуватимуть офіційну позицію Пекіну та слугуватимуть недержавним каналом впливу [Benner et al. 2018, 33]. У січні 2016 р. Міністерство освіти Китаю визначило роль китайських студентів за кордоном як таких, що роблять вклад у досягнення «китайської мрії» [Benner et al. 2018, 33]. Таким чином, китайський уряд намагається звернутися до патріотичних почуттів студентів,

мотивуючи їх слідувати настановам посольств. Крім того, у 2017 р. Робочий відділ Єдиного фронту КПК виокремило китайських студентів як одну із соціальних груп, які необхідно інтегрувати до офіційної лінії партії [Benner et al. 2018, 33]. У Данії та Нідерландах функціонували партійні осередки Комуністичної партії Китаю в університетах. Мета функціонування такого роду осередків – слідування за китайськими студентами за кордоном та моніторинг їхньої діяльності. Наприклад, студенти Утрехтського університету були «мобілізовані» китайським урядом для написання петиції Міжнародного суду в Гаазі, протестуючи рішення щодо Південнокитайського моря [Bekkers et al. 2019, 10].

Розвиток освітньої співпраці безпосередньо впливає на стан політичної співпраці між країнами. Так, вища освіта є основою для налагодження співробітництва у рамках ініціативи «Пояс і шлях». По-перше, підготовка кадрів є важливою для реалізації спільних проєктів, як-от розвиток інфраструктури. Як наслідок, із розвитком освіти закладається основа для розвитку економіки. По-друге, освітні обміни сприяють культурному обміну, ведучи до налагодження взаєморозуміння між різними громадянами європейських країн та КНР [Jiang and Shi 2019]. Крім того, основними цілями розвитку співпраці у вищій освіті між державами-членами ЄС та КНР, які відображають можливості співпраці, є: підвищення популярності серед китайських студентів здобуття вищої освіти в Європі; посилення відкритості та конкурентоспроможності європейської та китайської вищої освіти для поглиблення співпраці у галузі вищої освіти; ідентифікації спільної основи для співпраці [Cai 2019, 171].

Міжнародна освіта також впливає на економіку країни, яка приймає студентів. Так, студенти оплачують вартість навчання, проживання, покривають інші витрати, а пізніше сплачують податки, якщо вони вирішать залишитися цій країні після завершення навчання. Щорічно іноземні студенти генерують 22,46 млрд євро для економіки Великобританії. Крім того, вони також додатково витрачають на продукти харчування та одяг, проживаючи в іноземній країні. Наприклад, у Великобританії іноземні студенти витратили близько 842 млн євро на транспорт та 774 млн євро на сферу роздрібною торгівлі. Схожою є ситуація у Франції, де країна отримала 4,65 млрд. євро від іноземних студентів [Fu 2019, 7].

Іншою перевагою мобільності студентів є налагодження наукових зв'язків між приймаючою стороною та студентом. Згідно із Цз. Цзян та В. Шень, більшість китайських студентів, які навчалися на аспірантурі в Європі, продовжують публікувати спільні дослідження зі своїми європейськими науковими керівниками. Такого роду співпраця є особливо актуальною для тих студентів, які навчалися на таких спеціальностях, як-от сільське господарство, інженерія, наука та медицина. Одночасно прослідковується тенденція, що подібного роду співпраця не продовжується для студентів, які вивчали не прикладні науки такі як літературу, правознавство, історію, менеджмент чи педагогіку [Jiang and Shen 2019, 192].

Виклики співпраці у сфері вищої освіти

Низка організаційних питань із китайської сторони негативно впливають на розвиток студентської мобільності. Відмінності в адміністративних практиках та процедурах ускладнюють співпрацю між європейськими та китайськими університетами. Непрозорість процедур та непередбачуваність китайської урядової системи та інститутів є іншою суттєвою перешкодою в налагодженні більш тісної співпраці. Інший виклик – нестача інформації та

відкритості стосовно планів, політик та проектних цілей, які стосуються вищої освіти з китайської сторони. Для того, щоб європейська сторона залишалася проінформована про розвиток вищої освіти та досліджень у КНР, їй потрібно постійно підтримувати персональні контакти з китайськими колегами або ж безпосередньо перебувати у країні [D'Hooghe et al. 2018, 24–25]. Негативно позначається на співпраці й те, що китайська сторона має прогалини із захисту персональних даних та дослідницької етики. Іншими проблемними галузями є обмеження свободи слова у вищій освіті, а також цензура, особливо в дослідженнях, що стосуються соціальних та гуманітарних наук [D'Hooghe et al., 2018: v].

Європейські країни властива низка характеристик, які негативно впливають на співпрацю. Суттєвим викликом для європейської сторони є відсутність стратегічного бачення власної співпраці з китайськими ВНЗ. Як наслідок, Китай має суттєву перевагу у визначенні порядку денного співпраці [D'Hooghe et al. 2018, iv]. Крім того, європейські університети погано проінформовані про систему вищої освіти в Китаї, а також дослідницькі стратегії, академічну систему, наявні ризики та виклики співпраці. Більше того, нестача фінансування з європейської сторони ускладнює можливість налагодження взаємовигідної співпраці [D'Hooghe et al. 2018, v].

Китайські інвестори підтримані владою фінансують навчальні програми за кордоном, розвиваючи можливість КНР впливати на навчальні плани та інформацію про Китай. Так, китайські університети відкривають власні філіали у європейських ВНЗ. Особлива увага приділяється налагодженню співпраці з країнами Західної Європи, як-от Великобританією. Наприклад, у 2017 р. Пекінський університет підтвердив купівлю Foxcombe Hall у Оксфорді за 8,8 млн. фунтів [Benner et al. 2018, 32]. На території університету буде відкрито бізнес школу HSBC. На думку С. Беннер та інших науковців, китайські ВНЗ зацікавлені в тому, щоб контролювати навчальний процес та предмети, які пов'язані з вивченням Китаю. Особливу увагу приділяють дотриманню офіційної позиції КНР з низки політичних питань, що значно обмежує академічну свободу. Загалом такого роду політика спрямована на створення «безпечних» програм для китайських студентів, які навчаються за кордоном [Benner et al. 2018, 31].

Китайські консульства та посольства фінансують Асоціацію китайських студентів та науковців та використовують її як засіб впливу на університети країн Заходу. Асоціація має розвинену мережу у Західній Європі, з 50 представництвами у Франції, 58 у Німеччині та 91 у Великобританії [Benner et al. 2018, 33]. Загалом асоціація була задіяна у налагодженні культурних зв'язків із країною перебування, а також підтриманні китайських студентів за кордоном. На сучасному етапі роль організації розширилася і включає участь у громадському житті. Наприклад, одним із видів діяльності асоціації є скарги про те, що окремі заходи «зачіплюють почуття китайських студентів» є зручним способом протидії західним науковцям, які піднімають чутливі для КНР теми. Асоціація також звітує китайським посольствам про китайських студентів, які беруть участь у заходах, які піднімають теми, що суперечать офіційній позиції уряду. У 2017 р. асоціація подала скаргу на Даремський університет (Великобританія) за те, що дебатний клуб закладу запросив Анастасію Лінь для виступу на публічному заході [Benner et al. 2018, 33]. Лінь відома як громадська активістка, яка відстоює права людини та критикує китайський

уряд. Незважаючи на те, що вона взяла участь у дебатах, стало відомо, що китайське посольство в Лондоні контактувало з Асоціацією китайських студентів та науковців з університету Дарема. Іншим прикладом втручання є те, що у 2011 р. асоціація в Кембриджському університеті припинила свою роботу з зв'язку з тим, що китайське посольство порадило президентові асоціації Чан Фейфань залишитися на другий термін без проведення виборів, що на пряму порушував конституцію асоціації. Під час перевірки університетським інспектором, асоціація не надала власної конституції [Benner et al. 2018, 33].

Іншим викликом у співпраці між європейською та китайською сторонами є невідповідність очікувань фактичним результатам співпраці. Наприклад, існує суттєвий дисбаланс у співпраці між закладами та спільними програмами. Так, більшість китайських університетів, які залученні до співпраці, відносяться до елітних вищих навчальних закладів КНР, у той час як більшість іноземних партнерів відносяться до менш популярних університетів у власних країнах. Більше того, у зв'язку з переважанням економічних інтересів у європейських партнерів вони витрачають мінімальні кошти на реалізацію спільних програм та функціонування закладів та дотримуються нижчих стандартів якості. Незважаючи на те, що ситуація значно покращилась у порівнянні з 2010 р., Китай все ще прагне налагодити оптимальні умови співпраці та уможливити партнерство із провідними навчальними закладами Європи [Zheng and Cai 2018, 349].

Зі сторони європейських університетів існують очікування про те, що вони мають привілейоване становище у якості партнера Китаю. Однак на практиці Європа конкурує з США за першість на китайському освітньому ринку. Так, США визнають важливість та переваги освітніх обмінів з КНР, у той час як європейські країни лише ознайомлюються із цією сферою та її плюсами. Крім того, китайська сторона часто послуговується світовими рейтингами ВНЗ у виборі партнерів для співпраці, що негативно позначається на багатьох європейських університетах. Поряд із цим багато європейських країн, як-от Німеччина, Великобританія, Франція та Нідерланди, обізнані із цією ситуацією і розробили спеціальні маркетингові кампанії, націлені на потенційних китайських партнерів [Zheng and Cai 2018, 349].

Загалом, порівнюючи наявні можливості та виклики співпраці європейських країн із Китаєм, можна прийти до декількох висновків. По-перше, незважаючи на низку викликів у співпраці, їхні можливості є більш суттєвими, оскільки вони безпосередньо впливають майже на усі рівні співпраці, а саме політичну, економічну та міжлюдську сторони європейсько-китайських відносин. По-друге, більшість викликів пов'язані з відмінностями, які існують у підході КНР та європейських країн до освіти. Наприклад, у порівнянні з європейськими країнами навчальний процес у Китаї є більш регульованим. Ці відмінності мають бути враховані обома сторонами, що сприятиме вирішенню проблеми з невідповідністю очікувань фактичним результатам співпраці. По-третє, подальший розвиток співпраці між сторонами сприятиме вирішенню проблем питань, як-от отримання більшої інформації про організаційні питання освітнього процесу з китайської сторони чи вироблення стратегічного бачення європейськими країнами, що позитивно впливатиме на подальший розвиток освітньої співпраці між країнами-членами ЄС та Китаєм. Як наслідок, подальший розвиток освітньої співпраці з поступовим зростанням кількості китайських студентів сприятиме вирішенню окремих викликів співпраці.

Порівняльна таблиця можливостей і викликів освітньої співпраці між європейськими країнами та КНР

Можливості	Виклики
Збільшення популярності Європи як освітнього центру	Прогалини в організаційних питаннях
Розвиток особистості	Нестача стратегічного бачення і погана поінформованість з європейської сторони
Інтернаціоналізація освіти	Відкриття філіалів китайських ВНЗ та налагодження співпраці з європейськими ВНЗ для контролю за навчальним процесом
Посилення двосторонніх відносин	Вплив Асоціації китайських студентів та науковців
Реалізація «м'якої сили» та публічної дипломатії	Невідповідність очікуванням фактичним результатам співпраці
Сприяння політичній співпраці	
Вклад в економіку країни	
Налагодження наукових зв'язків	

Висновки

Сучасна стратегія розвитку вищої освіти та науки КНР орієнтується на інновації. Обмін студентами здійснюється на всіх рівнях вищої освіти, починаючи короткостроковими ознайомчими візитами під час літніх шкіл, закінчуючи повноцінним навчанням на аспірантурі. Основною мотивацією для студентської мобільності є прагнення здобути новий досвід, зустріти людей з іншого середовища та здобути освіту світового рівня. Аналізуючи очікування ЄС та інтереси КНР в інтернаціоналізації вищої освіти, можна зробити висновок, що очікування та інтереси сторін збігаються. Найпопулярнішими європейськими країнами серед китайських студентів є Великобританія, Німеччина, Франція та Нідерланди. Найбільш поширеним способом налагодження контактів між ВНЗ із метою студентських обмінів – особисті контакти. Європа зі свого боку має низку програм, які сприяють розвитку студентських обмінів.

Студентські обміни між КНР та Європою передбачають низку можливостей. Так, поступово зростає популярність європейських країн як альтернативи США як місця навчання у зв'язку з погіршення китайсько-американських відносин. Більше того, інтернаціоналізація освіти призводить до реалізації «м'якої сили» КНР. Інша суттєва перевага – позитивний вплив на економіку країни, яка приймає іноземних студентів. Крім того, відбувається налагодження наукових зв'язків між приймаючою стороною та студентом. Поряд із цим розвиток студентської мобільності несе низку викликів для європейської сторони. На сучасному етапі в багатьох європейських країнах відсутнє стратегічне бачення власної співпраці з КНР. Одночасно китайські інвестори та посольства фінансують навчальні програми та діяльність студентських організацій, які відстоюють китайську позицію. Нарешті, проблемою у відносинах між сторонами є невідповідність між очікуваннями співпраці та їхніми фактичними результатами. Здобуті в ході дослідження результати можуть стати основою для подальшого аналізу розвитку співпраці в галузі освіти між КНР та ЄС та її інтерпретації як прояву «м'якої сили» Китаю в регіоні.

ЛІТЕРАТУРА

Bekkers F., Oosterveld W., Verhagen P. *Checklist for collaboration with Chinese universities and other research institutions*. The Hague: The Hague Center for Strategic Studies, 2019. 18 p.

Benner T., Gaspers J., Ohlberg M., Poggetti L., Shi-Kupfer K. *Authoritarian advance: Responding to China's growing political influence in Europe*. Berlin: GPPI & MERICS, 2018. 53 p.

Cai Y. Erasmus Mundus joint programme and EU's strategy on higher education cooperation with China: Lessons from MARIHE programmer. *Journal of the European Higher Education Area*. 2013. No. 2. P. 95–112.

Cai Y. China-Europe higher education cooperation: Opportunities and challenges. *Frontiers of Education in China*. 2019. Vol. 14. No. 2. P. 167–179.

Cebolla-Boado H., Hu Y., Soysal Y. Why study abroad? Sorting Chinese students across British universities. *British Journal of Sociology of Education*. 2018. Vol. 39. No. 3. P. 365–380.

D'Hooghe I., Montulet A., De Wolff M., Peike F. *Assessing Europe-China collaboration in higher education and research*. Leiden: LeidenAsiaCentre, 2018. 56 p.

European Commission. Erasmus+ for higher education in China. 2018. URL : https://ec.europa.eu/programmemes/erasmus-plus/sites/erasmusplus2/files/erasmusplus_china_2018.pdf (Last accessed 10.01.2021).

Fu, J. *Moving toward a bright future: Chinese students in the EU*. Brussels: European Institute for Asian Studies, 2019. 10 p.

Jiang J., Shen W. International mentorship and research collaboration: Evidence from European-trained Chinese PhD returnees. *Frontiers of Education in China*. 2019. Vol. 14. No. 2. P. 180–205.

Jiang T., Shi L. The way of the international cooperation of higher education under the strategy of “The Belt and Road”. *Science Journal of Education*. 2019. Vol. 7. No. 3. P. 73–80.

Soysal Y. *In search of excellence: Chinese students on the move*. Bright Futures. 2018. URL : <http://brightfutures-project.com/wp-content/uploads/2018/10/Bright-Futures-Booklet-Web-Version-1.pdf> (Last accessed: 10.01.2021).

Yirong Z., Wei Z., Pan G. Europe opens its arms to Chinese students. *Xinhua*, 2019. URL : http://www.xinhuanet.com/english/2019-06/19/c_138155225.html (Last accessed: 10.01.2021).

Zheng G., Cai Y. Collaboration between Europe and China in doctoral education: historical development and future challenges. *International status anxiety and higher education: Soviet legacy in China and Russia* / Ed. A. Oleksiyenko, Q. Zha, I. Chirikov, J. Li. Hong Kong: Springer & Comparative Education Research Centre, 2018. P. 335–361.

REFERENCES

Bekkers F., Oosterveld W. and Verhagen P. (2019), *Checklist for collaboration with Chinese universities and other research institutions*. The Hague Center for Strategic Studies, the Hague, the Netherlands.

Benner T., Gaspers J., Ohlberg M., Poggetti L. and Shi-Kupfer K. (2018), *Authoritarian advance: Responding to China's growing political influence in Europe*. GPPI & MERICS, Berlin, Germany

Cai Y. (2013), “Erasmus Mundus joint programme and EU's strategy on higher education cooperation with China: Lessons from MARIHE programmer”, *Journal of the European Higher Education Area*, No. 2, pp. 95-112.

Cai Y. (2019), "China-Europe higher education cooperation: Opportunities and challenges". *Frontiers of Education in China*, Vol. 14, No. 2, pp. 167-179.

Cebolla-Boado H., Hu Y. and Soysal Y. (2018), "Why study abroad? Sorting Chinese students across British universities". *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 39, No. 3, pp. 365-380.

D'Hooghe I., Montulet A., De Wolff M. and Peike F. (2018), *Assessing Europe-China collaboration in higher education and research*. LeidenAsiaCentre, Leiden, the Netherlands.

European Commission (2018), "Erasmus+ for higher education in China", available at: https://ec.europa.eu/programmemes/erasmus-plus/sites/erasmusplus2/files/erasmusplus_china_2018.pdf (accessed 10 January 2021).

Fu, J. (2019), *Moving toward a bright future: Chinese students in the EU*. European Institute for Asian Studies, Brussels, Belgium.

Jiang J. and Shen W. (2019), "International mentorship and research collaboration: Evidence from European-trained Chinese PhD returnees", *Frontiers of Education in China*, Vol. 14, No. 2, pp. 180-205.

Jiang T. and Shi L. (2019), "The way of the international cooperation of higher education under the strategy of "The Belt and Road"", *Science Journal of Education*, Vol. 7, No. 3, pp. 73-80.

Soysal Y. (2018), *In search of excellence: Chinese students on the move*. Bright Futures, available at: <http://brightfutures-project.com/wp-content/uploads/2018/10/Bright-Futures-Booklet-Web-Version-1.pdf> (accessed 10 January 2021).

Yirong Z., Wei Z. and Pan G. (2019), "Europe opens its arms to Chinese students". *Xinhua*, available at: http://www.xinhuanet.com/english/2019-06/19/c_138155225.html (accessed 10 January 2021).

Zheng G. and Cai Y. (2018), "Collaboration between Europe and China in doctoral education: historical development and future challenges", in Oleksiyenko A., Zha Q., Chirikov I. and Li J. (Eds.), *International status anxiety and higher education: Soviet legacy in China and Russia*. Springer & Comparative Education Research Centre, Hong Kong, China, pp. 335-361.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2021